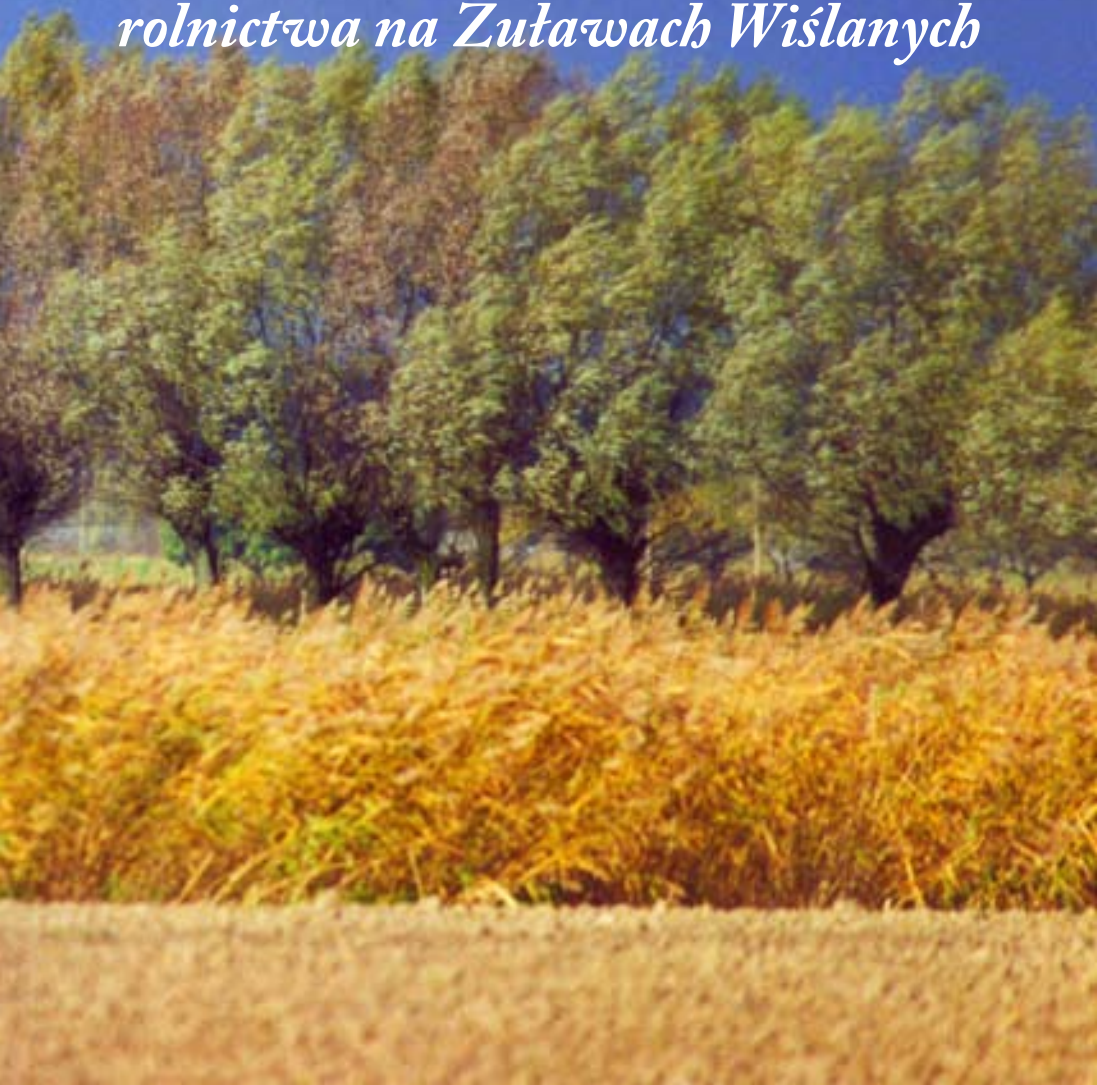

*Zadrzewienia śródpolne
- ważny element tradycyjnego
rolnictwa na Żuławach Wiślanych*

Autorzy:

Tekst i opisy zdjęć:

Jolanta Bulak

Sebastian Nowakowski

Wojciech Woch

Fotografie:

Wojciech Woch

Wydawca:

Zarząd Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana”

ul. Gdańska 2, 82–103 Stegna

tel./fax. 55 247 71 06

www.parkmierzeja.pl e-mail: parkmierzeja@wp.pl

Skład i druk:

Przedsiębiorstwo prywatne „WiB” Piotr Winczewski

ul. Jana III Sobieskiego 14, 80–216 Gdańsk

tel./fax. 58 341 99 89

e-mail: wib1@wp.pl

2010 r.

Zadrzewienia śródpolne - ważny element tradycyjnego rolnictwa na Żuławach Wiślanych

Intensywny rozwój technologiczny rolnictwa na przestrzeni ostatnich dziesiątek lat spowodował drastyczne zmiany w większości agroekosystemów naszego kraju. Uznając za wartości nadrzędne korzyści finansowe i maksymalizację plonów zapomniano o pierwowzorze rolnictwa naturalnego, w którym ogromną rolę odgrywało otoczenie pól uprawnych - różnego rodzaju zadrzewienia i zakrzewienia, miedze, murawy, przydroża i drobne zbiorniki wodne itp.

Za wielkiego innowatora w dziedzinie zadrzewiania uważany jest generał Dezydery Chłapowski, który w Wielkopolsce, począwszy od 1820 r., dokonał zalesień śródpolnych na ok. 10 tys. ha. Pola uprawne podzielił na czworoboki, które z trzech stron - od wschodu, zachodu i północy obsadzał pasami drzew.

Nadchodzi burza.

Młode pokolenie wierzb nad kwitnącym rzepakiem.

Zgodnie z jego przewidywaniami „dodrzewianie ziemi uprawnej”, jak nazwał zalesienia, okazało się korzystne ze względów gospodarczych, przyrodniczych i estetycznych. Pasy drzew chroniły grunty uprawne przed wiatrami i erozją. Jednakże taki system panował już dużo wcześniej na Żuławach Wiślanych, jako element tradycji rolniczych przybyłych tu w XVI wieku imigrantów ho-

Dojrzałe wierzby.

„Nasze” wierzby mają już 2 lata.

z największych prowadzono m.in. w latach 1920-30. Podczas organizowanych wówczas dni lasu i zadrzewień posadzono na obszarze II Rzeczypospolitej ok. 5,5 mln. drzew, co stanowi ok. 1/3 dzisiejszych drzew w zadrzewieniach (nie licząc topól). Działania te przerwała II wojna światowa, a powojenne zmiany polityczne i nowy podział administracyjny kraju całkowicie zachwiały dotychczasową strukturą regionu. Przerwana została wysoka kultura rolna i specyficzna, lokalna kultura wiejska, gdyż powojenni osadnicy pochodzili z zupełnie różnych regionów kulturowych i rolniczych. Minęło kilkanaście lat zanim nauczyli się skutecznie gospodarować w trudnych i specyficznych, żuławskich warunkach. Dużo szkód przyniosło też scalenie małych

Wierzby budzą się do życia.

lenderskich i był kontynuowany aż do XX w. Szpalery wierzb, nasadzanych przez olędrów i ich następców przy rowach lub w postaci pasów wiatrochronnych, stanowiły nieodłączny element krajobrazu żuławskiego aż do II wojny światowej.

W Polsce akcje zakładania zadrzewień śródpolnych praktykowano szeroko również w XX wieku. Jedną

Samiec bażanta - kogut.

gospodarstw, które działały sprawnie w oparciu o wiedzę zdobywaną i przekazywaną z pokolenia na pokolenie. W ich miejsce powstały wielkie Państwowe Gospodarstwa Rolne, kierujące się zupełnie innymi zasadami agrotechnicznymi. Wielkołanowe, przemysłowe rolnictwo, choć ekonomicznie

efektywne, spowodowało zubożenie bioróżnorodności pól poprzez wycinanie zadrzewień i zakrzaczeń śródpolnych. Na szczęście już od 1955 r. na podstawie specjalnych uchwał rządowych rozpoczęła się tzw. gospodarka zadrzewieniowa. Starano się zrekompensować przyrodzie rany, jakie zadały jej działania wojenne i zapewnić rezerwy drewna na przyszłe potrzeby gospodarcze (powstał wówczas m.in. rozległy system zadrzewień na terenie Żuław Gdańskich,

Tańczące żurawie.

Bocian biały penetruje łąkę...

gdzie założono 300 szerokich pasów zadrzewieniowych na 40 000 ha gruntów). Każdej wiosny rozdawano społeczeństwu materiał szkółkarski i chociaż wiele sadzonek nieumiejętnie pielęgnowanych ginęło, drzew i krzewów przybywało na terenach wiejskich w całej Polsce. Najbardziej owocne były lata

1966 - 1970. Średnio na każdy rok w tym pięcioleciu przypadało w zadrzewieniach ok. 12 mln. szt. nowych drzew oraz ok. 20 mln. szt. krzewów. Niestety w miarę upływu czasu następował spadek liczby nasadzeń i od 1970 r. liczba nasadzeń systematycznie malała. Jeszcze w roku 1990 posadzono 5,3 mln. szt. drzew i 5,6 mln.

... a teraz pole uprawne.

Szlammik.

szt. krzewów, jednak od tamtej pory nastąpiło wyraźne zahamowanie procesu zadrzewiania kraju i zaznaczyła się tendencja do rabunkowej deforestacji (odlesiania). Zaczęto wycinać drzewa z błahych i często bezsensownie uzasadnianych powodów, takich jak: zaśmiecanie otoczenia przez liście, cień rzucany przez koronę drzewa, lokalizacja przy uprawie rolnej, itp. W efekcie takich

Gęsi gegawy.

Kuropatwa...

działań w polskim krajobrazie rolniczym rośnie obecnie średnio około 4,6 drzewa na 1 hektarze, jednakże wskaźnik zadrzewień powinien wynosić około 10 drzew/ha. Oznacza to że rola drzew nie jest ani właściwie rozumiana, ani doceniana. Ponadto proces degradacji życia biologicznego, zapoczątkowany

przez usuwanie zadrzewień, spotęgowany został na skutek wprowadzenia monokultur upraw oraz intensywnej gospodarki hodowlanej, mechanizacji i chemizacji. Beztroskie i w wielu przypadkach nadmierne stosowanie licznych herbicydów wyeliminowało około 90 gatunków roślin zielnych z pól upraw-

... penetrująca między w poszukiwaniu owadów.

Myszolów zwyczajny.

nych naszego kraju, na których bytowała cała gama gatunków owadów stanowiących dietę wielu zwierząt, będących często sprzymierzeńcami człowieka w walce ze szkodnikami. Coraz rzadziej można spotkać na żuławskiej roli

kuropatwy, czy zające. Wyraźny regres przeżywają również populacje ptaków śpiewających, a krajobraz pól staje się monotony. Pogarsza się również mikroklimat pól i ich produktywność. Jest to tym bardziej niebezpieczne, że krajobraz rolniczy stanowi ponad 60% powierzchni na-

Czajka.

Rzadki widok - leżący zając.

szego kraju. Oznacza to, że na ogromnym obszarze warunki środowiskowe, w znacznym stopniu uzależnione są od dobroczynnego działania zadrzewień.

Największe znaczenie zadrzewień polega na pełnieniu różnorodnych funkcji ochronnych. Chronią one bowiem zarówno świat zwierząt, jak i roślin

Młody zając - marczak.

Parkoty - zajęcze gody.

przed występowaniem ekstremalnych warunków klimatycznych (krańcowych stanów temperatur i wilgotności), gleby przed degradacją, a zbiorniki wodne przed zanieczyszczeniem i eutrofizacją. Zadrzewienia śródpolne odgrywają

Portret zająca.

Zaniepokojony zając szarak.

dużą rolę w regulacji ważnych procesów przyrodniczych, obejmujących procesy obiegu materii i przepływu energii pomiędzy elementami krajobrazu rolniczego. Są także miejscem legów i żerowania wielu gatunków ptaków.

Zajęcza toaleta.

Młody lisek - niedolisek.

Doceniając ogromną rolę zadrzewień i widząc nagłą potrzebę rewitalizacji pól żuławskich w rejonie strefy ochronnej, Zarząd Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” podjął się realizacji projektu nawiązującego do ogólnopolskiej akcji „Ożywić Pola” mającą na celu zainicjowanie i skoordynowanie działań na rzecz ochrony różnorodności przyrodniczej naszych pól. Projekt p.n. „Zachowanie walorów przyrodniczych i kulturowych obszarów wiejskich poprzez odtwarzanie i uzupełnianie korytarzy ekologicznych w żuławskiej części otuliny Parku” jest realizowany dzięki wsparciu finansowemu Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Gdańsku.

Pierwsza akcja sadzenia drzew odbyła w 2008 r. Dokonano wówczas nasadzeń szpalerów drzew i krzewów, wzbogacając w ten sposób ubogi krajo-

braz tej części Żuław i stwarzając dogodne warunki żerowe i osłonowe dla wielu zwierząt i ptaków bytujących na naszych polnych biotopach (zające, kuropatwy, bażanty, sarny, ptaki śpiewające itd.). W ciągu trzech lat trwania akcji posadzono ponad 1400 żywokołów wierzbowych oraz 4 tys. szt. drzew i krzewów różnych gatunków. Poza pracownikami Parku Krajobrazowego „Mierzeja Wiślana” w akcji czynnie uczestniczyli myśliwi – członkowie Koła Łowieckiego „Sokół” nr 7 w Gdańsku. Ogromnym zaangażowaniem w realizację projektu wykazali się również uczniowie z okolicznych szkół podstawowych i gimnazjów wraz z opiekunami. W realizacji projektu uczestniczyli również: Urząd Gminy Sztutowo, Nadleśnictwo Elbląg oraz Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych w Gdańsku oddział terenowy w Nowym Dworze Gdańskim. Podczas prac mogli skorzystać z doświadczenia fachowców służb ochrony przyrody, leśników i myśliwych. Dowiedzieli się o sposobach sadzenia, rodzajach systemów korzeniowych, wymaganiach poszczególnych gatunków sadzonek oraz poznali wiele ciekawostek ze świata przyrody.

Prace nie zakończyły się jednak w momencie nasadzeń. Zadrzewienia wymagają odchwaszczania w początkowej fazie wzrostu, a za 4-6 lat konieczne będzie przeprowadzenie zabiegu ogławiania wierzb, czyli pozbawienia ich korony lub jej części. Należy jednak pamiętać, że do tego typu zabiegu pielęgnacyjnego nadają się tylko wierzby biała oraz krucha i nie powinno się ogławiać innych gatunkach drzew.

Sarny na przedwiośniu.

Samiec sarny - kozioł zmieniający suknię z zimowej na letnią.

Współczesne przemiany gospodarcze i spadek świadomości ekologicznej społeczeństwa zaowocowały nasileniem negatywnych przejawów antropopresji w krajobrazie rolniczym. Istotnymi zagrożeniami dla zadrzewień i związanej z nimi bioróżnorodności są przede wszystkim: wypalanie traw, nielegalne wywożenie i składowanie śmieci oraz nieracjonalne pozyskiwanie drewna, a nawet potajemne usuwanie drzew. Akcji „Ożywić Pola” towarzyszą więc kampanie edukacyjne, informujące dzieci, młodzież oraz mieszkańców o skut-

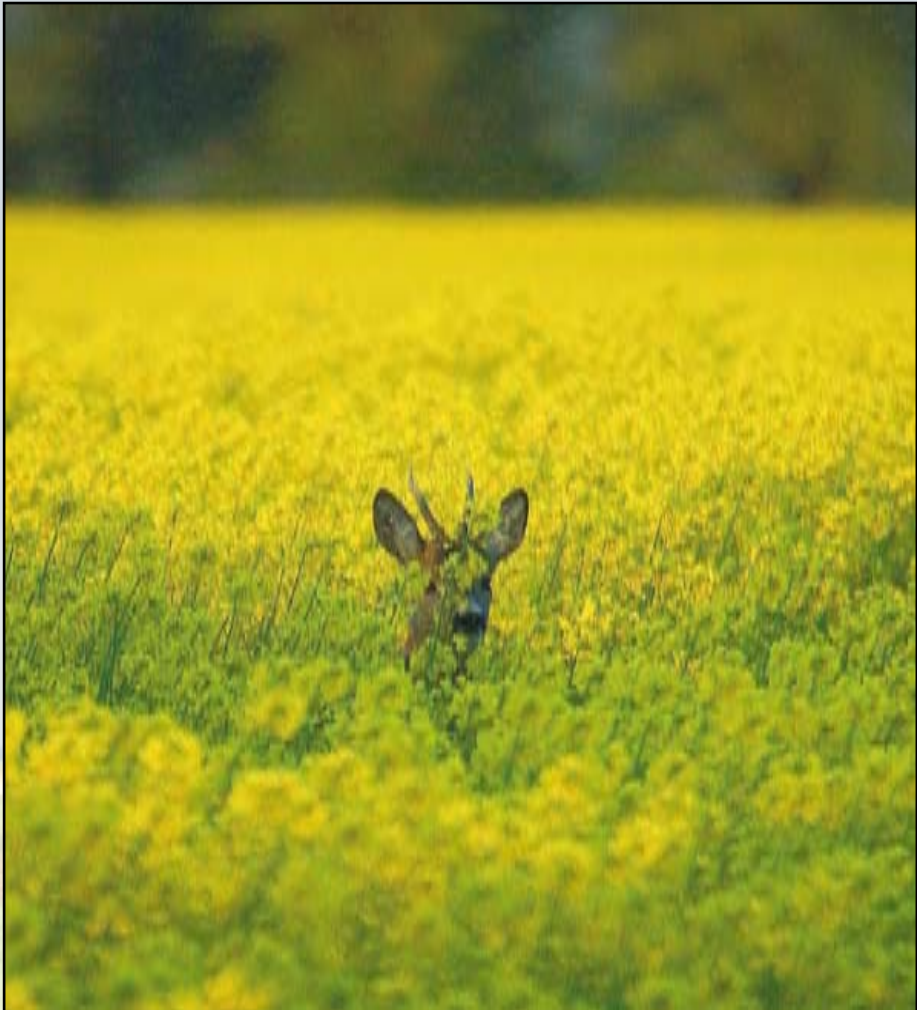

Sarny w pełni lata.

kach szkodliwej działalności człowieka. Ponadto zaangażowanie młodzieży szkolnej w tego typu akcje pozwala na kontakt z żywą przyrodą i dostrzeżenie niepokojących zmian, które wpływają na środowisko naturalne. Młodzi ludzie mogą czerpać wiedzę o procesach zachodzących w przyrodzie z osobi-

Samica sarny - koza z kozłakami.

Kozioł w rzepaku.

stych doświadczeń, a wiadomości teoretyczne zastosować w praktyce. Udział w projekcie pozwala wzbudzić w każdym młodym człowieku świadomość, że posiada on możliwość pozytywnego kształtowania najbliższego otoczenia oraz, że jego indywidualne działania są postrzegane jako niezwykle ważne dla przyszłości.

SAMORZĄD
WOJEWÓDZTWA POMORSKIEGO

dofinansowane przez
WOJEWÓDZKI FUNDUSZ
OCHRONY ŚRODOWISKA
I GOSPODARSTWA WODNEJ
W GDANSKU